

## **И Источна Европа чувствителна на криза-најранливи новите членки на ЕУ**

Потенцијално најранливи се најсиромашните нови членки на ЕУ, Романија и Бугарија. Бугарскиот паричен дефицит најверојатно ќе биде 24% оваа година. Бранот на банкротирање на корпорации и паѓање на цената на недвижностите, може да го изнесе на виделина слабиот квалитет на банкарските заеми. Се поставува прашањето, колку поддршка и внимание секоја земја ќе добие однадвор. Ентузијазмот за Бугарија во ЕУ не е голем, поради тоа што земјата не успеа да ги исполни обврските околу чистење на организираниот криминал и корупцијата. Корумпираната и некомпетентна политика, е посериозен проблем од финансиските слабости. Владите на овие земји имаа потешкотии да управуваат со државите, дури и кога времињата беа добри. Што ќе се случи кога странските инвеститори ќе станат поскржави и кога развојот ќе забави или ќе запре!?

Дури од колапсот на комунизмот во 1989 година, Источна Европа се бори да го достигне нивото на економски, социјален и културен развој од западот. Сè од законите, па до компететивните компании мораше да се воозобнови. Резултатите беа импресивни. Животниот стандард порасна, странски инвестиции влегоја, а политиката се стабилизира. Најбогатите бивши комунистички земји, како Грција и Португалија, сега се блиску до "западните" земји. Така, стравот во "старата Европа" во раните 1990-ти, дека новите членки ќе бидат погодени од сиромаштија и нестабилност и ќе бидат извор на гладни имигранти и криминал за остатокот од континентот, испадна излишен и претеран. Проширувањето на ЕУ и Нато стана реалност. Но, во следните години влезот ќе биде потежок. Големата рецесија ќе ги истакне застоените реформи од претходните години. Источно Европските земји сега мора да спроведуваат остра и итна политика, вршејќи реформа на јавните финансии, посебно на пензиите, подигање на учеството на пазарот на трудот, редуцирање на бројот на рани пензионери и подобрување на продуктивноста со модернизирање на образованието, кое сеуште е застарено со бирократијата од комунизмот.

Но, шансите за голема реформа се чинат мали. ИЕ го губи политичкиот компас. Досега им се кажуваше на овие земји дека приватизацијата, либерализацијата и балансираниот буџет се сигурен пат за спас, па сега новите мерки делуваат конфузно.

За земјите кои не се членки на ЕУ, како Р.Македонија шансите за влез во ЕУ, во сегашни услови се сè помали. Ова важи и за понапредните земји кои сакаат да се придружат на евро зоната. Тенката со пари ЕУ сега нема така лесно да троши пари на инфраструктура и јавни услуги во земјите кои не се нејзини членки.

ИЕ одолеваше на негативните ефекти од финансиска криза речиси цела година, но подлегна на истата на драматичен начин. Некои земји веќе се обратија за помош кај ММФ (Украина, Унгарија и Србија), со цел да се спречи финансиската криза, но најверојатно нема да се спречи рецесијата, па дури и кај земјите богати со извозни сировини, како што е Русија. Многу од помалите земји од ИЕ, со големи финансиски побарувања и со фиксен курс на домашната валута, се чинат посебно ранливи, но ниту една земја во регионот нема да

остане имуна од стеснувањето на глобалното кредитирање, иако земјите со посилни основи ќе бидат помалку погодени. Поголемиот дел од извозот на ИЕ е кон евро-зоната, која се соочува со рецесија. Како последица на ова, многу земји ќе бидат погодени преку трговските канали.

### **Унгарија и Украина пред вратите на ММФ**

Унгарија беше прва погодена од засилувањето на кризата во октомври 2008 година. Иако во последниве години направи извесен напредок во справување со економскиот дебаланс, го намали дефицитот во тековните сметки, како и нивото на долгови, сепак останала ранлива заради изгубената доверба од инвеститорите. Сомнежите дека домашните банки го ограничуваат позајмувањето во странски валути, а со тоа ограничувајќи го финансирањето потребно за големиот екстерен дефицит на земјата, ја принудиле владата и централната банка да објават пакет на мерки, насочени кон поттикнување на ликвидноста во банкарскиот сектор и пазарот на акции. Националната банка на Унгарија во средината на октомври објави дека склучила договор со ЕЦБ, со кој на Унгарија и е дозволено да повлече до 5 милијарди евра (6,3 милијарди САД долари) од ЕЦБ, за да обезбеди ликвидност на домашниот пазар на валути. Во ноември, на унгарската влада и беше одобрено итно финансирање од 25 милијарди долари. Од ова 16 милијарди долари, е од ММФ, а остатокот го обезбеди ЕУ и Светската банка. Пакетот треба да биде доволен да го стабилизира унгарскиот банкарски сектор во следниот период. Сепак, најверојатно ова нема да биде доволно за да се спречи сериозната рецесија, која ќе доведе до понатамошно фискално стеснување, кое е посебно болно за економијата и е тешко од политичка гледна точка.

На Украина и беа понудени 16,5 милијарди долари олеснување од ММФ, за да се покријат огромните финансиски потреби, под услов да продолжи со буџетските и финансиските реформи. Украина сериозно страда од трговски шок, поради остриот пад на цената на челикот и можноста да се зголемат трошоците за увоз на гас од Русија во 2009 година. Како Унгарија, така и Украина најверојатно ќе биде под рецесија во 2009 година, како резултат на комбинираното влијание на незавидната екстерна економска ситуација и ограничувачките мерки што домашните власти ќе мора да ги спроведат за да ја повратат макроекономската стабилност.

### **Русија и Казахстан во кризата**

Русија немора да бара помош од ММФ, што се должи на високото ниво на странски резерви и на својот нафтен стабилизационен фонд. Владата објави пакет мерки за јакнење на домашната ликвидност и враќање на корпоративните странски долгови, во вкупна вредност од речиси 185 милијарда САД долари, што е 10% од нејзиниот БДП. Државните кредити треба да спречат било која руска банка или корпорација да се најде во состојба да неможе да го исплати својот странски долг. Сепак, постои опасност оваа политика сериозно да ги потроши резервите во странски валути. Доколку кредитната криза продолжи, а условите за позајмувања однадвор останат тешки, тогаш значителен волумен на кредити во странска валута, ќе мора да се обезбеди за да се рефинансира застарениот долг, кој за 2009 година, е проценет на 150 милијарди долари.

Казахстан беше една од првите земји погодени од глобалната криза, поради изложеноста на својот комерцијален банкарски сектор на меѓународните пазари на капитал. Од август 2007 година, банките на Казахстан се соочија со проблеми на ликвидноста и властите брзо реагираа нудејќи финансиска поддршка, не само на банките, туку и на секторите, како што е градежништвото, кое е многу зависно од банкарски кредити. Инјектирањето на 15-те милијарди долари во економијата, со купување на акции до 25% во четирите најголеми банки на Казахстан, ќе им помогне на истите да се рекапитализираат. Се претпоставува дека централната банка ќе биде доволно јака да делува како заемодавател во крајна инстанца за најголемите банки, но малите институции би можеле да страдаат.

Иако сеуште не се зафатени со кризата (освен во валутите и на берзите), земјите како Романија, Бугарија и Србија изгледаат ранливи. Балтичките држави, како Естонија и Латвија се веќе во рецесија и се исто така ранливи. Сите овие земји доживеаја брз развој и кредитна експанзија во средина на 2000-тите, што резултираше со големи финансиски побарувања.

Постои голем ризик некои странски банки значително да го намалат издавањето на кредити, за да го зачуваат својот капитал. Доколку се случи ова, пристапот до кредити ќе отежне, што ќе се одрази негативно на економскиот развој и на банкарскиот систем. Доколку финансиската ситуација се влоши наеднаш и од државата се бара да го поддржи домашниот банкарски систем, властите ќе посегнат по надворешна мултилатерална финансиска помош.

Може да определиме пет глави критериуми за оценување на тоа колку кризата ќе ги погоди индивидуалните економии: зависноста од екстерни фондови, отвореноста на пазарите на капитал, големината на банкарските заеми, уделот на заеми во странски валути и влијанието од трговските шокови.

Според овие критериуми најранливи се Унгарија и Украина, но тие се и првите кои ќе добијат позајмица од ММФ. Ребалансирањето на Балтикот се чини вистински предизвик. Сепак, во голем број на земји, прилагодувањето на новата глобална економска средина може да биде до степен на загрозување на политичката стабилност. За некои од нив како што се, Унгарија и Балтикот, влезот во евро зоната може да преставува реален извор на спас.

Се смета дека одржувањето на стабилен курс на валутите на Балтикот може да успее, со остро и продолжено редуцирање на домашната побарувачка, при што ќе се намалува растот на кредити, а цената на становите ќе опаѓа.

Во следните месеци може да се случи идните евро членки да го изменат ставот за ниска инфлација и дефицит. Неколку земји, како Полска, Унгарија и земјите од Балтикот, може да се одлучат за побрзо прифаќање на еврото во блиска иднина и се верува дека сегашната криза ќе ги зближи евро членките и нема да го одложи просецот за влез во евро зоната на неопределено време.

**м-р Весна Георгиева**